

Xile i els països catalans, una relació fructífera

La proximitat de la data del 5 d'octubre, en què Pinochet ha perdut la seva continuïtat en referèndum, acreix l'interès per la república de Xile, aquest país sud-americà que s'allargassa, immens, vora el Pacífic. La ubicació geogràfica del nostre país, tan allunyada del nou continent, l'empremta mediterrània i la tradicional vocació europea poden fer pensar, ben erròniament, que els lligams entre Xile i els Països Catalans són inexistents o bé, a tot estirar, imperceptibles per la seva feblesa.

I en canvi, al llarg de tot aquest segle que ja s'esllangueix, i més enrere i tot, la presència catalana a Xile no ha estat una romanalla anecdòtica, sinó el testimoni històric d'una col·lectivitat que organitzava la seva vida, a la catalana, en un país estranger. A Xile, la colònia catalana hi ha editat llibres i publicat revistes, hi ha creat entitats socioculturals i fundat organitzacions polítiques. Com a emigrants econòmics primer, com a exiliats polítics més endavant, els catalans de Xile, d'Amèrica estant, han mantingut tothora, malgrat la llunyania —o, potser, gràcies a aquesta—, l'interès pel país que un dia van deixar en cerca de fortuna o de llibertat.

La comunitat catalana en aquell país andí, conservant el caràcter associatiu que ens és propi, no ha esdevingut una cleda. Els seus membres, amb el pas inexorable dels anys, han anat fonent-se amb el seu entorn i avui són ja xilens i xilenes, sense deixar de ser catalans. Alguns d'ells han fet aportacions decisives al progrés de la nació que els ha acollit i han viscut, amb els seus nous compatriotes, les mateixes hores de joia o d'angoixa que aquests. I així com hi havia catalans al costat d'Allende, hi ha també catalans al costat de Pinochet...

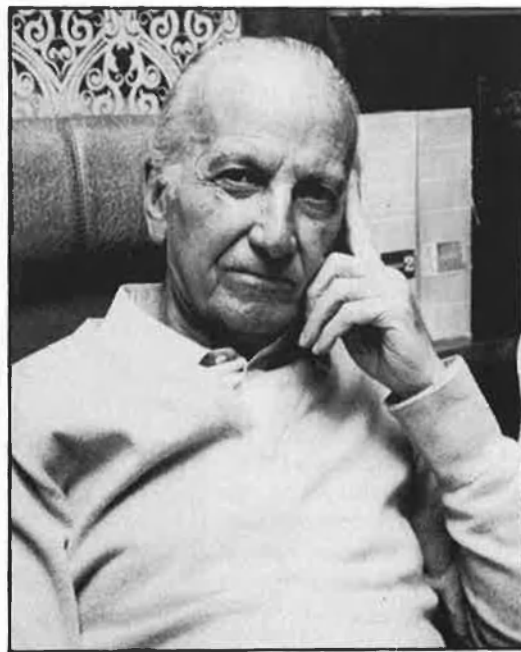
L'aportació catalana a Xile

La intervenció de catalans a la socie-

En aquest treball guardonat amb el III Premi de Periodisme EL TEMPS, es trauen a la llum els lligams entre els Països Catalans i Xile, més importants i profunds del que hom pot pensar.

Josep L. Carod Rovira

professor i impulsor d'estudis d'arquitectura i, alhora, com a constructor i restaurador d'edificis, esglésies, col·legis, mausoleus i altres monuments. El pintor i escultor Antoni Coll i Pi, a més de la tasca docent, realitzà a Xile una gran quantitat d'obres, com ara els monuments a Alonso de Ercilla, autor de *La Araucana*, i al colonitzador Pedro de Valdivia. Els també artistes Urbici Soler i Ramon Subirats, especia-

Joan Oliver i Xavier Benguerel, estigueren molt lligats a Xile.

tat xilena ha estat desigual per la intensitat o la transcendència de l'activitat feta i també diversa segons els camps. Alguns noms, però, no es poden passar per alt: el targarí Ramon Carnicer i Batlle, autor de la música de l'himne nacional xilè, composició de 1928; Manuel Rivadeneyra, barceloní que revolucionà la tècnica d'impressió a Xile, modernitzà el diari *El Mercurio*, que adquirí, fou el primer a imprimir una peça musical en aquell país, ideà una caixa que duu el seu nom i és considerat el creador de la indústria de l'edició xilena; l'actriu Margarida Xirgu va fer recitals i representacions a la ràdio i als escenaris xilens, i hi creà una escola d'art dramàtic.

A la primera meitat d'aquest segle, Josep Forteza i Ubach hi desplegà una notable activitat arquitectònica, com a

litzats en tipus populars andins, són els autors d'una sèrie de retrats i escultures, adquirits pel govern xilè, entre les quals destaca el bust del líder araucà Caupolican.

El dirigent demòcrata-cristià J. M. Casassas i Cantó s'hi refugià el 1941. Com a historiador, dugué a terme una gran tasca a les universitats de Xile, on publicà una munió d'obres d'erudició. El pedagog i periodista Joan Bardina morí a Valparaíso el 1950, després de trenta anys de residència al país. Modernitzador de la pedagogia i catalanitzador de l'ensenyament, a casa nostra, allà fou valorat també com a professor i guardonat per la seva aportació americanista. Allà es casà amb una xilena, com també s'hi casà, el 1915, el poeta Josep Carner, en primeres nupcies.

En català, vora el Mapocho

El català de Xile, per excel·lència, és Francesc Camplà. Aquest gironí constitueix el punt de referència fonamental de tota l'activitat associativa, periodística, literària i política de la colònia catalana a Xile. Hi arribà el 1905 i, un any després, participava en la creació del Centre Català de Santiago i, el 1912, en fundava l'òrgan periodístic: *Germanor*. Camplà dirigirà la revista fins a la seva mort, el 1941. Hi col·laborava amb el pseudònim de Jordi Fragnals i, a la ràdio xilena, animava l'emissió de l'*Hora Catalana*. En plena guerra impulsà la creació de l'Agrupació Patriòtica Catalana. Sempre se'l trobà fent costat a tota mena d'iniciatives catalanes.

En el terreny estrictament polític, destaca la figura de Josep Abril i Llinès, activista independentista. Lluitador incansable, conferenciant, divulgador, conspirador, publicà *El provincialismo español. La Mancomunidad Catalana y su obra* (1925) i, un any abans, *Queremos Cataluña libre y soberana, no colonia de Castilla*. Fundà el Comitè de Publicitat Catalana i, després del colp d'estat de Primo de Ri-

vera, adreça un «Missatge al rei d'Espanya».

La diàspora catalana republicana té, a Xile, una data simbòlica: el 4 de desembre de 1939. Aquell dia arribava al port de Valparaíso el vaixell *Winnipeg*, amb mig miler de catalans a bord i gairebé cap altre bagatge que l'esperança. Entre els nouvinguts, hi havia tot un esplet d'intel·lectuals que havien de fer possible una etapa de veritable esplendor cultural: Joan Oliver, Xavier Benguerel, J. Ferrater Mora, Domènec Guansé, Francesc Trabal i C. A. Jordana, entre altres. Els dos darrers havien de morir a Santiago i Ferrater acabarà instal·lant-se als Estats Units. Els altres tres tornaran al país. Oliver i Benguerel seran guardonats amb el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, però el tarragoní Guansé no acon-

L'actriu Margarida Xirgu i Josep Tarradellas.

seguirà de recobrar el prestigi que anytany havia obtingut com a crític.

Joan Oliver, Pere Quart, publicarà *Saló de tardor* l'any de la seva tornada a Catalunya (1947). A Santiago, on surt el llibre, dirigeix la col·lecció «El Pi de les Tres Branques» i les revistes *Germanor* i *Senyera*, intervé en els ambients polítics de l'exili i, com a periodista, col·labora a la premsa i la ràdio xilenes. Al llarg de 15 anys d'exili, Benguerel va ser un dels escassos escriptors catalans que només van escriure en la seva llengua. Publicà diverses obres narratives, generalment fora de Xile, i guanyà premis literaris. La seva experiència de refugiat queda recollida a la novel·la *Els vençuts* i a *Memòria d'un exili. Xile 1940-1952*.

El crític i novel·lista Guansé despla-

gà una activitat extraordinària, com a literat i com a publicista. Dirigi *Germanor*, pronuncià conferències i publicà el dietari *Ruta d'Amèrica* (1944), *La constant inconstància catalana* (1954), així com, a Valparaíso, la versió en espanyol de *Laberinto*. Cèsar August Jordana, novel·lista i divulgador gramatical, publica a Xile *Tres a la rera-guarda* (1940) i *El Rusio i el Pelao* (1950). Aquesta, ambientada en els barris suburbials de Santiago, d'on recull la parla característica, té, doncs, els naturals dels país com a protagonistes, contràriament al que era comú a la novel·lística de la diàspora.

També el filòsof Ferrater Mora va establir-se una temporada a Santiago.

Allà va guanyar el premi Concepció Rabell en els Jocs Florals que s'hi celebraren el 1943. Hi publicà *Les formes de la vida catalana* i, el 1948, *El llibre del sentit*. Francesc Trabal, d'altra banda, impulsà la creació de l'Institut Chileno-Catalán de Cultura i publicà la versió espanyola de *Temperatura* (1947).

L'associacionisme cultural

La primera, en el temps i en importància, de les entitats catalanes de Xile és el Centre Català de Santiago. Actualment es troba situat a l'Avenida de Suecia, 428, però, en una altra època, havia ocupat un edifici, antiga propietat de Pedro Montt, president de la República de Xile —i de

presumible ascendència catalana— el 1906, any de la fundació del Centre. De bon començament, l'entitat definí amb precisió l'origen geogràfic dels seus socis: els Països Catalans. Els membres eren valencians, balears i catalans del Principat i, en el butlletí que sortia al carrer un any després els propòsits editorials culminaven amb aquesta frase: «¡Compatricis, tot per Catalunya, València i Mallorca!» El mateix 1907, amb motiu de les *fiestas patrias* de la independència xilena, el Centre protagonitzà un conflicte amb l'autoritat diplomàtica espanyola que aconseguí de fer retirar la bandera catalana —amb un escut del Principat, un de València i un de Mallorca— que onejava a la façana de l'edifici del Centre...

Al llarg de la seva història, aquesta entitat ha tingut un quadre escènic, un

esbart dansaire, un Orfeó Català i el Club Esportiu Barcelona, amb seccions de futbol, bàsquet, natació, esquí i excursionisme, amb un refugi a la muntanya i tot. Ha arribat a tenir uns sistents socis i, ultra el mèrit de ser el pol a l'entorn del qual ha girat tota l'activitat catalana a Xile, pot enorgullir-se d'haver fet aparèixer *Germanor*, una de les revistes de més durada de tota la història de la premsa catalana.

Quan presidí l'entitat l'independentista Josep Carbó i Turner, coincidint amb l'etapa de Primo de Rivera, el Centre de Santiago entrà en contacte amb altres associacions catalanes d'Amèrica, pertanyents a la Federació Internacional de Clubs Separatistes Ca-

titució de Cultura Catalana que, el 1962, publicà l'opuscle *Joan Maragall*, de D. Guansé.

Un cas singular el constitueix, certament, la notable presència de catalans de Xile com a socis de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. El 1921, l'APEC tenia 193 socis cotitzants en tot el país, amb comissions delegades a Iquique, Santiago i Valparaíso, presidides, respectivament, per Estanislau Obach, Francesc Godó i Manuel J. Massalies, amb membres en altres poblacions com Antofagasta, Tocopilla, Cauquenes, Concepción, Chillán, Los Angeles, Punta Arenas i Tarapacá.

El 16 de maig de 1943, la capital xi-

amb una ideologia àmplia del nacionalisme català, sovint de caràcter netament independentista. Així, el 1919, des de Xile, es participava en la creació del Comitè D'acció Catalana de Sud-amèrica que aglutinava els esforços del nacionalisme radical en aquells països del continent. Un any després, a Santiago, el setembre, naixia la Lliga d'Acció Catalana, d'orientació independentista.

Josep Abril i Llinès, amb l'ajut de Josep Carbó, entre altres, fundava, el 1923, el Comitè de Publicitat Catalana, grup que emprava també el nom en espanyol: Comitè de Publicidad Catalana. El seu símbol era la senyera estelada i fou la plataforma que permeté a Abril de lliurar-se a una veritable campanya d'activisme personal, amb conferències, opuscles, pamflets, etc. El Comitè reuní deu mil francs francesos que trameté a Francesc Macià, que es trobava a París exiliat. Els diners, reunits entre els catalans residents en terra xilena, anaven destinats a fer possible la creació de l'exèrcit català d'alliberament que Macià preparava, de París estant.

Justament, el futur president de la Generalitat va tenir dificultats per entrar a Xile, en el seu viatge propagandístic per terres d'Amèrica, efectuat en companyia de Ventura Gassol, l'estiu de 1928. El govern del coronel Ibàñez impedí l'estada de Macià a Santiago i el líder català es va veure forçat a desplaçar-se a Valparaíso, on va rebre l'homenatge dels seus partidaris i des d'on salpà amb el vapor *Santa Maria*. A l'Havana, ciutat on tingué lloc, dies després, la constitució del Partit Separatista Revolucionari de Catalunya, els estatuts de la nova organització política reservaven, en el seu Consell Central, un lloc per als independentistes de Xile.

Al costat del Comitè, el grup polític més destacat va ser, sens dubte, l'Agrupació Patriòtica Catalana, braç polític del Centre Català de Santiago. Creada formalment durant la tardor de 1937, l'Agrupació va ajudar materialment els compatriotes que patien la guerra civil. Sota els auspicis de Francesc Camplà, la nova entitat considerava Catalunya «pàtria única de tots els catalans» i tenia com a objectiu la «plena sobirania nacional». Va revitalitzar-se amb la vinguda de nombrosos exiliats, però no aconseguí de superar l'estadi de picabaralles i grupets que esterilitzava la democràcia catalana de la diàspora. Quan presidia el seu Consell Primitiu Salamó el seu portaveu era *Senyera*.

Pablo Neruda, decidíu per als refugiats catalans.

talans. En conèixer-se la proclamació de la República Catalana, la senyera tornà a onejar al balcó del Centre...

Una anàlisi de la publicitat que apareix en les publicacions del Centre permet d'aproximar-nos, també, a la composició professional de la colònia catalana en aquell país sud-americà. Llevat de l'allau de refugiats del 39, intel·lectuals i polítics, bona part dels catalans anunciants són petits industrials, comerciants i botiguers, sobretot del ram tèxtil i alimentari.

En distintes èpoques, hi ha hagut, així mateix, un Centre Català a Concepción, un altre a Valparaíso —presidit en la postguerra per Moisès Serra— i un Grup de Catalans, organitzat a Vina del Mar. Al mateix Santiago hi ha la capella de la Mare de Déu de Montserrat, al carrer Recoleta, i la capital acollí una delegació de la Fundació Ramon Llull, just després de la desfeta i, el 1962, una altra del Patronat de Cultura Catalana Popular. El periodista Pelai Sala hi presidí la Ins-

lena acollí els Jocs Florals de la Llengua Catalana. Presidits per l'actriu Margarida Xirgu, van celebrar-se en el marc del Teatre Municipal de Santiago i hi foren premiats, entre altres, els poetes Joan Oliver i Josep Carner i l'assagista J. Ferrater Mora. Dinou anys després, el 26 d'agost de 1962, els Jocs tenien lloc en el mateix escenari i amb una presidència d'honor constituïda per personatges de la vida pública xilena. En va ser president Eduardo Barrios, escriptor i ministre d'educació pública i l'artista catalana, resident a Xile, Roser Bru va fer el disseny del cartell anunciador de la festa literària.

For catalanisme als peus dels Andes

Al costat de l'activitat de caire cultural, la comunitat catalana protagonitzà també iniciatives de caire polític. Generalment, més que no pas pròpiament de partit, les actituds polítiques reflectien un pensament identificable

Els primers anys quarantes, les tendències partidistes del sistema dominant als Països Catalans, durant el període republicà, es perllongaren a Xile. Democristians, republicans, socialistes i diversos col·lectius comunistes coincidiren a Santiago. Entre els darrers, al costat dels oficials, trobem dirigents com Evarist Massip (comorerista) o Artur Cussó i Pere Aznar (procedents de l'independentista Partit Català Proletari).

Tota aquesta diversitat de matisos pren forma en sigles diverses, algunes de les quals de vida efimera: l'Agrupació Democràtica Catalana, editora de *Catalunya* i *Democràcia*, tenia J. M. Casassas com a vice-president; la Unió Nacional pro-Catalunya, amb Pere Pruna i Gascon, sostenia l'emissió radiofònica «Catalunya per la llibertat»; també format per exiliats existia el Front Nacional Català de Lluita.

El dirigent socialista Manuel Serra i Moret pronuncià una conferència a Santiago, el 29 de maig de 1945, amb el títol «L'ahir i el demà de Catalunya». Reproduïda per distintes publicacions catalanes, la conferència tingué una gran repercussió entre l'exili català. També a la capital xilena, Domènec Guansé publicà *Cataluna en el ruedo hispánico* (1956) i *Cataluna y el imperialismo castellano* (1944), mentre que un altre infatigable conferenciant, Lluís Franquesa, veia aparèixer *Instituciones políticas del antiguo estado catalán* (1945).

Anys a venir, sent ja president de la Generalitat a l'exili, Josep Tarradellas viatjà a Xile i a la seva capital. Després d'establir contacte amb la colònia catalana, li va ser ofert un sopar al qual assistiren personalitats xilenes de l'altura d'Eduardo Frei o Alfonso Stephens.

Divuit revistes catalanes

La primera publicació catalana de Xile data del 1907 i és el *Butlletí del Centre Català* de Santiago. D'aparició irregular, deixà de sortir tres anys després, havent-ne publicat set números. A més de la publicitat que hi inserien els catalans residents en aquell país (botigues de queviures, vins, sastreries, etc.), el butlletí informava de les activitats del Centre, es feia ressò dels esdeveniments més importants succeïts als Països Catalans en la cultura i la política, incloïa poemes i narracions breus dels socis, etc. En línies generals, pot dir-se que aquest era el contingut habitual de les diverses publicacions de l'emigració i l'exili català. El 1949 va

començar, amb el mateix nom, una segona etapa del butlletí.

La més destacada, però, per la seva durada i la seva qualitat, de totes les revistes catalanes va ser, sens dubte, *Germanor*. Creada el 1912, com a «periòdic quinzenal de la col·lectivitat catalana», va cessar el 1963, després de publicar més de 600 números. Amb l'arribada d'un grup notable d'exiliats, la revista conegué una època florent, amb col·laboracions de gran categoria literària. Joan Oliver, Josep M. Xicota i Domènec Guansé van fer-se'n càr-

re nacionalment i social» en aquest periòdic mensual, el 1940. Un nou *Butlletí de Germanor* sortí al carrer el 1942 i, en una segona etapa, el 1949. Amb el nom sol de *Germanor* tornà a parèixer el 1983, sempre vinculat al Centre Català de Santiago.

Tres revistes més van veure la llum el 1943: *Clar i català*, mensual; *Democràcia*, òrgan dels nacionalistes republicans i *Senyera*. Aquesta darrera, dirigida per Joan Oliver, tenia com a lema «per la vida i la glòria de la Catalunya Gran», sota els auspicis de

Salvador Allende, abans d'aquell 11 de setembre

rec de la direcció, respectivament, el 1941, 1944 i 1945.

Altres publicacions, de temporalitat més fugissera, van ser *Catalunya* (1926-7), dirigida per Abril i Llinès, tenia una orientació independentista i anava adreçada als lectors xilens. Per això van sortir, els 34 números, en espanyol. El mateix Abril edità, el 1927, a través del Comitè de Publicitat Catalana, *Canigó*, aquest en català.

Frederic Margarit, un altre dels noms clàssics dels catalans de Xile, fundà *Noticiari Català* el 1935. El quinzenal durà fins al 1955 i n'aparegueren 400 números. La tardor del 1944 dedicà un número extraordinari a l'11 de setembre, amb un tiratge d'un miler d'exemplars. Defensava una Catalunya «sobirana entre les nacions lliures del món».

En plena guerra civil, el 1937, l'Agrupació Patriòtica Catalana va fer aparèixer, com a suplement de *Germanor*, un *Boletín quincenal informativo*. Amb el suggeridor nom de *Retorn*, sota la direcció d'A. Quintana, comunistes nacionalistes com Massip, Cussó i Aznar defensaven una Catalunya «lli-

l'Agrupació Patriòtica. Un any després, el panorama periodístic s'enriquia amb el mensual en espanyol *Catalunya*, el també mensual *Front*, butlletí del Front Nacional Català de Lluita i *L'Emigrant*. Aquest, editat primer per l'Agrupació Democràtica, amb Josep M. Xicota, passarà més endavant a l'òrbita d'ERC, amb Carles Duran. A les acaballes d'aquella mateixa dècada, sortia *Informació Catalana*, mentre que, el 1951, els comunistes no comoreristes impulsaven el periòdic bilingüe *Vencerem!*.

En plegar *Germanor*, el Centre Català tragué *Informatiu* com a butlletí de l'entitat i, el 1981, una publicació més modesta amb el nom de *Butlletí del Centre Català de Santiago de Xile*. Al voltant d'una vintena de revistes, doncs, han aparegut aquest segle a Xile, de la mà de catalans, sempre, això sí, editades a la capital, Santiago. I la pràctica totalitat d'aquestes, en català.

Libres catalans a Xile

La principal aportació editorial catalana a Xile arriba amb el grup d'es-

criptors exiliats a aquell país, a la postguerra. Xavier Benguerel i Joan Oliver creen, el 1947, la col·lecció «El Pi de les Tres Branques», un projecte ambiciós i de volada que es concretarà en la publicació de l'opuscle *El cementiri marí*, de Paul Valéry, en versió catalana de Benguerel i il·lustracions de Carles Fontserè, i set llibres més.

A més dels versos de Valéry, el mateix any del naixement de la col·lecció, apareixen també *La màscara*, recull narratiu de Xavier Benguerel, i l'antologia poètica de Pere Quart, *Saló de tardor*, amb dibuixos de Roser Bru. Un any més tard, Albert Junyent il·lustra *El llibre del sentit*, de J. Ferrater Mora i, el 1949, arriba la segona edició d'un títol ja històric: *Elegies de Bierville*, de Carles Ribà.

El Rusio i el Pelao, novel·la singular de Cèsar-August Jordana és de 1950. El darrer llibre publicat, quan alguns dels promotors havien iniciat ja el camí del retorn, és el recull poètic *Llunyania*, de Josep Carner. La fi de l'èxode per a uns, i l'esgotament de l'impuls inicial per a la majoria, impedí que la col·lecció es consolidés més amb alguns projectes que no van arribar a veure la llum. Entre aquests destaquen la prevista edició d'obres de Francesc Trabal, Santiago Meléndez i un cançoner popular català.

L'Agrupació Patriòtica Catalana també compta en la seva història amb la publicació d'una obra citada en multitud d'ocasions: *Les formes de la vida catalana*, de J. Ferrater Mora (1944) i, el mateix any, el dietari *Ruta d'Amèrica*, llibre de viatges de Domènec Guansé, narració de l'anada en vaixell cap a la terra d'acollida que va ser Xile per als refugiats. Entre altres textos, el Centre Català edità directament *L'amor*, una antologia de poemes

amorosos, apareguda el 1942, dintre la biblioteca Germanor.

Al costat d'aquestes iniciatives vinculades a entitats, n'hi ha d'altres de particulars a esmentar. Així, el 1945, apareixen els *Poemes de Joventut*, de Joan B. Domènech, obra que, a diferència de totes les altres, és impresa a Valparaíso, fora, doncs, de la capital. Dos anys després, F. J. Olivé i Balcells treu *La pagesia de Catalunya*.

Capítol a banda és la iniciativa editorial de J. Blaya, iniciada el 1922, en publicar l'obra en cinc volums *El Progreso Catalán en América*, de Josep Giralt, el primer dels quals és dedicat als catalans de Xile i constitueix una font d'informació valuosa sobre la colònia catalana en aquell país.

Veus xilenes amb Catalunya

En aquest recorregut periodístic, a la recerca de l'empremta catalana a Xile, cal també prendre en consideració l'actitud dels naturals del país que s'han distingit per la seva simpatia cap al poble català i la seva cultura.

En primer lloc, l'escriptora xilena Lucilia Godoy, guanyadora del premi nobel de literatura el 1945, més coneguda pel pseudònim de Gabriela Mistral. Admiradora de la literatura catalana, demostrava un interès especial per l'obra poètica de Josep Carner, en un homenatge en què participà. Escriví, a més, el *Mensaje a Catalunya*, poema traduït a la nostra llengua per Pere Quart.

Un altre nobel xilè, Pablo Neruda, va intervenir decisivament en l'expedició de refugiats catalans al seu país i, a petició d'aquests, va redactar el seu *Canto a la muerte y resurrección de Lluís Companys*. Juntament amb Roser Bru és autor de l'obra *Diez obras para diez grabados*.

El professor Alfonso Stephens escri-

vi *La República Catalana vista por un chileno* (1945), text que, amb un mapa dels Països Catalans, va ser traduït al portuguès i editat al Brasil per a la seva divulgació. Un ciutadà xilè, Ricardo Latcham, presidia, el 1945, l'Institut Chileno-Català de Cultura, mentre que, un any abans, el ministre de l'Interior d'aquella república proposava de donar el nom del president Companys a un carrer de Providència. Ja abans, a Nunoa, els noms de Verdguer, Gaudí i altres catalans apareixien en algunes vies de la població, gràcies al fet de tenir un batlle català...

Xile, avui

La presència catalana a la república de Xile no coneix, en l'actualitat, els moments d'activitat cultural, política i associativa que, amb tanta esplendor, s'havien donat en altres èpoques. Però, més enllà del llegat del passat, els lligams entre els dos països segueixen existint.

Xile té, com nosaltres, el seu 11 de setembre dolorós. I si el president Salvador Allende va tenir, vora seu, col·laboradors de llengua catalana, el general Augusto Pinochet, els té també. I catalana és l'empresa publicitària que assegura als xilens que, per votar Sí al referèndum, «¡Somos millones!»...

Sota les botes de la dictadura militar, va morir el capellà obrer Joan Alsina. Contra les botes de la dictadura militar, hi ha catalans lluitant contra la tirania a la Vicaria de la Solidaridad. És per tot plegat que, dels Països Catalans estant, no podem mirar allò que ocorre a Xile, a milers de quilòmetres de distància, amb ulls d'espectador indiferent. Amb el passat a les nostres mans, no hem d'exercir, només, la nostra solidaritat democràtica. Hem d'expressar també, i no pas menys, el nostre agraïment nacional. Una part de la nostra vida col·lectiva ha viscut, i viu, als peus dels Andes. □

AULA de CULTURA

ACCIÓ CULTURAL DEL PAÍS VALENCIÀ

Us convida a participar en nous cursos especials dins de la nostra AULA DE CULTURA:

- CURS DE GASTRONOMIA: curs teòric-pràctic sobre la bona cuina del país.
- CURS D'INTRODUCCIÓ A LA FOTOGRAFIA (amb la col·laboració de VISOR centre fotogràfic).
- CURS DE LLENGUATGE ADMINISTRATIU: llenguatge especialitzat i redacció de documents.
 - MATRÍCULA OBERTA.
 - PLACES LIMITADES.

INFORMACIÓ:

C/ Moratín, 15-6. 46002 VALÈNCIA. Tel. 351 17 27